

Din activitatea de cercetare socială a „ASTREI” — 1861—1918

Florin Ciotea, cercetător științific

Vasile Dobrescu, lector universitar

Tîrgu Mureș)

În istoria instituțiilor culturale transilvănene de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, „Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român” („ASTRA”), întemeiată la 23 octombrie — 4 noiembrie 1861 în Sibiu, ca urmare a activității prodigioase a celor mai progresiste personalități românești din Transilvania (P. Vasici, George Barițiu, St. Pop, Visarion Roman, P. Cosma, B. Baiulescu, D. Comșa, D. P. Barceanu, E. Brate, R. Simu, C. Diaconovici, N. Petra-Petrescu, V. Tordășianu, V. Osvadă, I. F. Negruțiu, I. I. Lapedatu ș. a.), deține un loc deosebit de important grație obiectivelor proiectate și succesele obținute de-a lungul deceniilor, în ampla, multilaterală și ambițioasă acțiune de promovare a culturii și civilizației în această provincie românească. Aria largă de preocupări pe care se centra activitatea „ASTREI” este argumentată și de structura instituțional-organizatorică instituită prin statutul său, care stipulează funcționarea unui număr de 5 secțiuni: a. literară; b. istorică; c. științifică; d. școlară și e. economică. Prin intermediul membrilor ordinari, al secțiilor și corespondenților, dar și prin prodigioasa activitate desfășurată de către cele 46 „despărțăminte”¹, „ASTRA” a jucat un rol de seamă în afirmarea literaturii și culturii românești, în propagarea cunoștințelor științifice, a istoriei, prin eforturile constante întreprinse în direcția dezvoltării învățămîntului românesc și, bineînțeles, prin proiectele și acțiunile cu caracter economic și social.²

Așa cum reiese din literatura de specialitate care abordează rolul și locul „ASTREI” în contextul cultural, social-politic și economic al Transilvaniei, pînă acum s-a insistat, lucru firesc de altfel, mai mult asupra aspectelor culturale, a influenței pe care a avut-o în mișcarea națională, dar au fost prea puțin sau parțial conturate implicațiile acțiunilor Asociației în sfera social-economică a poporului român. Delimitarea, chiar și numai succintă, în programul complex al Asociației a laturii social-economice, deși dificilă, o socotim necesară, întrucît ea s-a impus treptat în viața prestigioasei societăți de cultură transilvănene, solicitînd însemnate eforturi spirituale, organizatorice și materiale care, dacă nu au fost atît de „spectaculoase” cum au fost cele culturale, au contribuit în măsură cel puțin egală la propagarea și întărirea conștiinței și mișcării naționale pînă la 1918.

¹ *Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român*, III, mai—iunie 1903, p. 67—85.

² *Informații asupra scopurilor și instituțiilor „ASTRA”*, Sibiu, 1904; I. Georgescu, *Proiect de reorganizarea secțiilor științifice literare ale Asociațiunii*, Sibiu, 1920, p. 16; Idem, *Din problemele „Asociațiunii”*, în „*Transilvania*”, LI, nr. 4, 1920, p. 217—252; Idem, *Ce a făcut „Asociațiunea” pînă acum?*, în „*Transilvania*”, LI, nr. 1/1920, p. 58—59; Idem, *Ce este și ce vrea să facă „Asociațiunea”*, Sibiu, 1921, p. 75; I. Lupaș, *Asociațiunea și Academia Română*, în „*Societatea de mîine*”, I, 1924, p. 633—634; I. Agîrbiceanu, *Asociațiunea transilvană pentru literatură și cultura poporului Român („ASTRA”)*, *Ce a fost? Ce vrea să fie?*, Sibiu, 1936, p. 14; P. Hulea, „ASTRA”. *Istorie, organizare, activitate, statute, regulamente*, Sibiu, 1944, 131 p.; V. Curticăpeanu, *Întemeierea societății „ASTRA” și rolul ei*, în „*Studii*” XIV, 6/1961, p. 1439—1466.

Importanța activității „ASTREI” în domeniul economic (mai cu seamă prin intermediul secțiunii sale economice) poate fi înțeleasă și apreciată corect prin raportarea acesteia la situația generală a Transilvaniei, în condițiile dezvoltării și preponderenței relațiilor capitaliste puternic resimțite în mediul urban și tot mai persistent în universul social-economic al satelor.

În acest sens, trebuie subliniat faptul că societatea transilvăneană în general, populația românească în special, erau confruntate nu numai cu asperitățile situației politice dintre cele mai neprielnice, în perioada dualismului, sau cu lipsa instituțiilor de învățământ corespunzătoare, ci și cu o serie de factori social-economici, cum ar fi: procesul de ruinare a micilor producători, fiscalitatea excesivă, legislația părtinitoare, existența unei agrotehnici rudimentare, persistența unor rămășițe feudale în agricultură etc.³.

Însemnătatea studierii realităților social-economice și folosirii concluziilor acestora ca punct de referință pentru orientarea activității viitoare a instituției culturale a românilor transilvăneni a fost formulată de Barițiu în *Propunerile* înaintate încă primei adunări generale din 1861. Atunci au fost preconizate, printre altele, o scriere „comparativă” privind „starea agriculturii la românii transilvăneni” care releva modul de cultivare a pământului în diverse ținuturi, înfruntarea chinului asupra agriculturii, necesitatea răspîndirii horticulturii, sericulturii, apiculturii, îmbunătățirea tuturor solurilor de vite și pășuni etc.⁴. Lucrări care ofereau o imagine generală a condițiilor în care trăia poporul român și care indicau, totodată, soluțiile pentru remedierea stărilor de lucru defavorabile menționate. Astfel, se socoteau necesare studii de investigare a locuințelor țărănești care să se pronunțe asupra calității, igienei și esteticii lor; altele să descrie „mîloacele de nutrimînt ale românilor”; o lucrare să înfățișeze și să se pronunțe asupra produselor etnografice și folclorice⁵.

În 1862, G. Barițiu preciza și mai clar complexitatea programului și acțiunilor ASTREI cînd reamintea că: „... scopul Asociațiunii trebuie să fie nu numai înaintarea literaturii noastre naționale și cultura poporului într-un înțeles larg, ci și într-un înțeles special *agricultura și industria* (s.a.) ...”⁶. În formulări asemănătoare, această problematică va fi cuprinsă, aproape periodic, în rapoartele adunărilor generale sau în materialele de primă importanță ale „ASTREI”.

Răspunzînd nevoilor curente și stringente ale societății românești și fundamentîndu-și riguros hotărîrile și proiectele lor, conducătorii „ASTREI” considerau necesară instituirea unor prealabile investigații care să orienteze și să completeze programul Asociației. În prima adunare generală, propunerile lui George Barițiu conțineau referiri indirecte la necesitatea introducerii acestora. Pentru întocmirea unui proiect prin care „ASTRA” era chemată să intervină în ajutorul populației din Munții Apuseni, adunarea generală din 1870 decidea investigația amănunțită a situației populației din acest ținut, cu ajutorul membrilor și comitetelor cercuale, după un plan anume pregătît. Astfel, se indica culegerea unor date precise privind: a. numele comunelor și ținuturilor care au o situație precară; b. cauzele și gradul lipsurilor observate; c. starea agriculturii, creșterea vitelor și a industriei; d. solul produselor brute; e. cum și cît se fac cu ele comerț sau se folosesc în „fabricare”; f. care produse rămîn nefolosite⁷. Analizînd propunerile lui Annanîs Trombițescu în sensul sporirii acțiunilor practice ale „ASTREI”, adunarea generală din 1880 hotăra că, mai înainte, este necesar ca Asociația să fie cît mai bine informată asupra dezvoltării economice și condițiilor de viață ale populației. Se recomanda ca, prin intermediul despărțămîntelor, să se studieze aspectele fizice, economice, etnografice și intelectuale ale ținuturilor acestora, „indicîndu-se în urmă în fiecare ținut, ce ram al producției economice, de meserii sau industriale și pe ce cale s-ar putea promova mai cu succes, ce ramuri noi de producție și pe ce cale practică s-ar putea introduce și, în sfîrșit, ce și cum s-ar putea lucra pentru înaintarea mai cu sporire a culturii intelectuale și morale a populației”⁸. Pe baza datelor culese se socotea că s-ar fi putut face aprecieri precise asupra posibilităților înființării unor școli de agricultură și industrie⁹.

Începînd cu deceniul al nouălea al secolului trecut, „ASTRA” își asumă sarcina să studieze diferite aspecte ale vieții românilor din Transilvania și să promoveze cultura în rîndul lor.

³ I. Kovacs, *Desființarea relațiilor feudale în Transilvania*, Cluj, Edit. Dacia, 1973.

⁴ *Acele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862, p. 105.

⁵ *Ibidem*, p. 106.

⁶ „Transilvania”, XXIII, nr. 9/1892, p. 275.

⁷ „Transilvania”, III, nr. 12/1870, p. 146—147.

⁸ *Arhivele statului Sibiu*, fond „Astra”, cutia 32/1880. I. 325.

⁹ *Ibidem*, cutia 32/1880, I. 236. Dînd curs acestor indicații, numai o parte din despărțămintele „ASTREI” au început să se pregătească pentru asemenea investigații, așa cum a fost despărțămîntul Sibiu care a ales o comisie special instituită pentru a se ocupa de hotărîrea Comitetului Asociațiunii („Transilvania”, XIII, nr. 7—8 din 1882, p. 63).

Încă din 1865, în discursul ținut de Iosif Comănescu și publicat sub titlul *Studiu istoric-statistic asupra prezentului și trecutului românilor din opidula Codlea. Cu sate și orașe* (apărut la Brașov, 1885, 50 p.)¹⁰, este proiectată o monografie sumară care cuprindea următoarele probleme: momente din trecut; pozițiunea românilor în prezent; starea materială; ocupațiunea, meseria în industria de casă; lucruri de mină femelești; officile publice; edificări publice con-fesionale; învățători de școală, cercetarea școlii; construcțiunea caselor; contingentul în armată; caracteristica, modul de viață și diferite obiceiuri.

În anexă sint publicate date istorice și explicarea unor fenomene ivite de-a lungul anilor în istoria comunei Codlea.

Pe aceeași linie de preocupări se înscrie și acțiunea inițiată, în toamna anului 1894, de către un grup de tineri români din Sibiu, care, reluând o idee enunțată în „Foaia poporului” nr. 49 din 1893, au luat hotărîrea să publice „un concurs literar” cu premii pentru monografiile comunelor românești din comitatul Sibiu¹¹. Cu această ocazie, *Monografia comunei Orlai* (120 pagini) scrisă de Romul Simu, învățător în acea comună, a luat premiul I, fiind publicată pentru valoarea ei.

Continuînd această preocupare, în anul 1903 revista „Transilvania” și „Analele Astrei” publică *Proiectul de chestionar pentru culegerea datelor statistice cu privire la starea economică a Românilor din patrie*¹².

Elaborat în cadrul *Secțiunii economice* a Asociațiunii, *Proiectul de chestionar* ... urma să contribuie la culegerea unor date privind starea economico-socială și culturală a românilor din Transilvania în scopul fundamentării în cunoștință de cauză a unui „plan de acțiune care să permită înlăturarea neajunsurilor economice ale țaranului român”¹³.

Așa cum se arăta în preambulul *Proiectului de chestionar* ... secțiunea își propunea să-și înceapă activitatea prin, ... adunarea unui material statistic cât mai amănunțit, ca pe această cale să-și poată forma o iconă reală a stărilor în cari trăiesc poporul nostru ...¹⁴.

Firește, acest travaliu de cunoaștere cit mai completă și fidelă a vieții satelor, a situației materiale și culturale a românilor din Transilvania nu avea, în intenția autorilor, un scop pur livresc ei, dimpotrivă, urma ca apoi „... cu cunoștința deplină a acestor stări, să stabilească direcțiunea ce are să o urmărească și să caute mijloacele cele mai potrivite pentru realizarea scopurilor sale”¹⁵.

Din acest punct de vedere este meritoriu faptul că în concepția „ASTREI” este formulată limpede unitatea organică dintre cunoașterea vieții sociale și acțiunea practică de „transformare” a realităților, în sensul îmbunătățirii condițiilor de existență a maselor populare. În același sens, trebuie apreciată și înțelegerea corectă a adevărului că orice îmbunătățire și ameliorare a vieții sociale nu este posibilă, pe deplin și temeinic, decît dacă programele de acțiune sint originare în cunoașterea științifică a realității.

Pornind de la aceste deziderate, secțiunea a însărcinat pe referentul ei, dr. Vasile Hossu, cu elaborarea unui chestionar pentru adunarea datelor statistice, dar care datorită unor împrejurări speciale nu a putut îndeplini sarcina asumată. De aceea, sarcina elaborării acestui instrument de cunoaștere a fost asumată și îndeplinită de un alt membru ordinar al secțiunii, Romul Simu, care în sedința plenară a secțiunii din iulie 1903 a prezentat proiectul de chestionar.

Publicarea extensivă a chestionarului urma să servească și ca îndreptar pentru toți aceia care se ocupă „în cercuri mai restrînse cu studierea situațiunii economice a poporului nostru, și îndeosebi, pentru scriitorii monografiilor comunale”¹⁶.

În introducerea la proiectul de chestionar, Romul Simu evidențiază cerințele sociale și politice care impun cunoașterea extensivă (cantitativă) și profundă (calitativă) a vieții sociale rurale.

Conceput ca o acțiune de mare amploare, chestionarul, deși datorită unor dificultăți de ordin financiar nu a putut fi aplicat, reflectă, în bună măsură, o temeinică stăpînire a metodologiei și tehnicilor de investigare a vieții sociale, care prin întrebările formulate și prin

¹⁰ Miron Constantinescu, Ovidiu Bădina, Ernő Gáll, *Gîndirea sociologică din România*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1974; Ovidiu Bădina, *Cercetarea sociologică concretă. Tradiții românești*, București, Edit. științifică, 1966, p. 35.

¹¹ Miron Constantinescu, Ovidiu Bădina, Ernő Gáll, *op. cit.*, 75.

¹² Alături de această lucrare, au mai fost premiate și publicate: *Monografia economică-culturală a comunei Gura-Rtului* (220 p.), scrisă de Ioachim Muntean, și *Monografia comunei Rehău*, scrisă de Nicolae Cărpinișan.

¹³ „Transilvania” și *Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român*, nr. 5, Sibiu, august—octombrie, an XXXIV, p. 174—185.

¹⁴ *Ibidem*, p. 172.

¹⁵ *Ibidem*, p. 172.

¹⁶ *Ibidem*, p. 173.

ceea ce numim, astăzi, indicatori și indici sociali reușește să cuprindă, cel puțin la nivelul ipotezelor și proiectelor, complexitatea problematicii vizate. În cele 40 de „capitole” ale proiectului de chestionar, autorul încearcă să formuleze întrebări asupra celor mai diverse fenomene economice, demografice, culturale și politice ale satelor transilvănene.

Modul în care sînt formulate întrebările și ordinea includerii lor în chestionar reflectă, după opinia noastră, o înțelegere relativ adecvată, materialist-deterministă asupra vieții sociale. Ponderea mare pe care o au interogațiile privind dimensiunea economică a comunităților rurale denotă o cunoaștere corespunzătoare a rolului factorului economic în determinarea structurii și configurației sociale în ansamblul său.

Lectura proiectului de chestionar ne permite gruparea întrebărilor în funcție de următorii indicatori: a. structura, numărul și dinamica populației (naționalitatea, natalitatea, mortalitatea, căsătoriile etc.); b. structura ocupațională (profesională) a populației pe naționalități (agricultori, măsurași, comercianți, oficiali, zilieri, servitori, cerșetori etc.); c. dimensiunea și structura proprietății și gospodăriei (moșie, casă, grădină, curte etc.); d. mișcarea fondului funciar în ultima jumătate de secol în funcție de naționalitatea proprietarilor; e. calitatea caselor și a edificiilor economice, valoarea lor; f. contribuțiile materiale, financiare și umane ale românilor; g. gradul de cultivare a pămîntului, structura culturilor, înzestrarea și echiparea economică și tehnică a gospodăriilor țărănești; h. portul românesc, obiceiuri și îndelungări; i. pregătirea profesională a agricultorilor; j. societăți economice comunale, inclusiv băncile; k. starea de sănătate a populației, pătrunderea în comună a ideilor socialismului științific.

Din analiza modului în care autorii proiectului de chestionar formulează lista de întrebări, din ordinea și preponderența acordată unor aspecte (dimensiuni) ale realității social-economice, rezultă, cu claritate, concepția care stă la baza cunoașterii științifice a satului și agriculturii transilvănene. Este suficient să amintim aici, fie chiar și succint, câteva dintre dimensiunile pe care aplicarea proiectului de chestionar urma să le evalueze, pentru a ne da seama de seriozitatea și temeinicia travaliului științific promovat de asociație.

Un loc deosebit de important îl are *analiza demografică a comunelor* prin care autorii cercetării proiectate căutau să cunoască, printr-un recensămint exhaustiv, structura populației din punct de vedere național, dar și fenomene pur demografice, cum ar fi: natalitatea, morbiditatea, mortalitatea, sporul natural, nupțialitatea. Indicatorii stabiliți pentru evaluarea dimensiunilor demografice ale comunelor și familiilor atestă, fără nici o îndoială, faptul că autorii stăpîneau, într-o mare măsură, cunoștințele demografice și mai ales importanța lor în viața social-economică a satelor.

Pe aceeași linie „metodologică” se înscriu și întrebările referitoare la *viața de familie* și la *structura, dimensiunile și calitatea gospodăriilor sătenilor*, prin care se urmărea obținerea unor date cât mai fidele privind puterea economică a familiilor, structura ocupațională a membrilor familiei, tipul de gospodărie, structura producției „întreprinderii familiale” și nivelul de echipare cu mijloace de muncă (animaliere sau tehnice), calitatea construcțiilor; edilitar-gospodărești (casă, anexe etc.). Un interes aparte prezintă, din acest punct de vedere, preocuparea autorilor chestionarului de a cunoaște gradul de pătrundere în gospodăria familială a țărănilor români a „mașinilor și uneltelor economice perfecționate” (mașini de treierat, de semănat, grape, prese etc.), precum și a unor soiuri noi de plante sau a raselor de vite productive. Cum era și firesc, prin chestionarul elaborat, Asociația transilvăneană urmărea, cu multă insistență, cunoașterea mai amănunțită a unor probleme economico-sociale la nivelul satelor și comunelor, mai cu seamă sub aspectul *dimensiunii, structurii și tipului de proprietate, a mișcării fondului funciar pe un interval mare de timp, gradul de cultivare și comasare a pămîntului, producția cerealică și animalieră, pătrunderea industriei, comerțului și serviciilor în mediul sătesc* etc. De asemenea, printr-un număr mare de întrebări, chestionarul căuta să pună un diagnostic asupra *structurii și dinamicii socioocupaționale* a satelor și comunelor, elaborînd ipoteze, firește, o schemă tipologică a principalelor meserii și ocupații (agricole, industriale, comerciale, funcționărești, intelectuale etc.).

Sesizînd rolul deosebit pe care-l are în dezvoltarea economică, socială și culturală a satului școala și, în particular, pregătirea profesională a copiilor, autorii chestionarului insistă asupra modului în care „școlile economice de repetiție” (confesionale, comunale sau de stat) asigură formarea unor tineri care să poată stăpîni anumite meserii care se practică în satele respective. Prin unele întrebări se urmăreau, în mod special, formele de calificare într-o anumită meserie (școală, calificare prin ucenicie, autocalicare etc.), opțiunea pentru diferite meserii, necesarul de măsurași pentru ocupațiile cele mai solicitate și, evident, sprijinul acordat acestora de către fundații, asociații, bănci, municipii și stat.

Așa cum se știe, *societățile economice românești* au contribuit, în mare măsură la dezvoltarea satului, la promovarea unor mijloace tehnice și financiare care să permită, cel puțin,

ameliorarea și înviorarea economiei rurale, ceea ce legitimează interesul Asociației pentru cunoașterea mecanismului de funcționare și a eficienței acestora. Pornind de la tipurile de societăți economice existente în sate (reuniuni agricole, tovărășii, grînare, însoțitorii, institute de credit și economii, societăți comerciale pe acțiuni etc.), cercetarea proiectată își formula drept scop principal felul în care acestea funcționează („prosperează”), influența lor asupra vieții sociale rurale, factorii care favorizează sau, dimpotrivă, frînează eficiența lor.

Concomitent cu abordarea problematicii economice a satului, „ASTRA” acorda, în acțiunea de investigare a universului social rural, un rol însemnat cercetării instituțiilor și fenomenelor culturale (acțiuni, biblioteci etc.), precum și condițiilor de igienă și asistență medicală (starea de sănătate a populației).

Obiceiurile, portul românesc, inclusiv pătrunderea unor modele noi în ținuta vestimentară a țăranilor constituiau o preocupare constantă în cercetările inițiate, proiectate și întreprinse de „ASTRA”.

Deosebit interes prezintă acea parte a chestionarului în care autorii își propun să diagnosticheze și să găsească explicații manifestării unor fenomene disfuncționale în cadrul comunităților rurale, cum ar fi: alcoolismul (dimensiuni și cauze, măsuri întreprinse pentru stăvilirea acestuia prin „predici”, conferințe, societăți de temperanță etc.), jocul de cărți, patimi și obiceiuri „devenite stricătioase” ale populației (pomeni, ospete, botezuri, zile nelucrătoare etc.).

Un fenomen presant, caracteristic epocii respective, consta în tendința de accentuare a exodului populației sătești fie în alte regiuni ale țării, fie în străinătate, în S. U. A. în special. Opunîndu-se acestui fenomen, „ASTRA” a căutat să folosească cercetarea socială pentru ca prin cunoașterea dimensiunii emigrației și exodului, a cauzelor care le generează, să poată sugera mijloace de acțiune care să anuleze sau să restrîngă părăsirea satelor.

Desigur, problemele care urmau să fie cercetate pe baza chestionarului elaborat de „ASTRA” sînt mult mai numeroase, am insistat, însă, doar asupra acelor care au o valoare mai mare atît pentru metodologia cercetării, cît și pentru istoria și sociologia agrară și rurală românească.

Urmărind intenția autorilor și modul de formulare a întrebărilor din chestionar, se poate aprecia că, în esență, instrumentul de cercetare nu este conceput în ideea sondării de opinii, ci în aceea a înregistrării cît mai fidele a unor fenomene de ordin material. Din acest punct de vedere un asemenea chestionar care este axat pe întrebări factuale are ca rezultat monografii sau sociografii, reușind mai mult o descriere factologică decît o analiză sociologică propriu-zisă. În pofida acestui fapt, dacă chestionarul ar fi fost aplicat, el ar fi oferit o bogată documentare și informare asupra morfologiei vieții satului transilvănean la începutul secolului nostru. Aceasta ar fi permis nu numai cunoașterea pentru îmbunătățirea situației de atunci, dar și o solidă bază de comparație istorică. Deși chestionarul proiectat era conceput ca o statistică economică, putem spune că el depășește, în mare parte, aspectele pur economice și cuprinde o viziune mai largă asupra faptului social rural, lucru demonstrat de intenția autorilor de a culege și informații care nu au un caracter economic nemijlocit. Tocmai de aceea, considerăm că acest proiect de chestionar, avînd în vedere ansamblul preocupărilor „ASTREI”, constituie un argument plauzibil pentru justificarea încadrării sale în contextul eforturilor de a pune la baza acțiunii sociale rurale investigațiile sociologice care au culminat cu rezultatele obținute de Școala monografică de la București a profesorului Dimitrie Gusti.

Pentru istoria agrară, asemenea cercetări monografice au o valoare deosebită, întrucît oferă material documentar asupra vieții satului în perioade istorice determinate. Chestionarul pe care „ASTRA” urma să-l aplice are și el o importanță evidentă în preocupările care, astăzi, constituie obiectul retrospectivei istorice asupra agriculturii și satului românesc tradițional. Aceasta cu atît mai mult cu cît, în cea mai mare parte, întrebările din chestionar au ca obiectiv tocmai starea economică a agriculturii și satelor transilvănene.

Deși nerealizată, intenția secțiunii economice a „ASTREI”, coroborată cu alte mijloace de studiere a agriculturii și satului transilvănean și cu numeroasele acțiuni de îmbunătățire a soartei agriculturii române, se înscrie ca o contribuție valoroasă ce nu poate fi omisă din istoria și sociologia agrară românească. Aceasta cu atît mai mult, cu cît cercetarea vieții satului, a agriculturii, avea în concepția membrilor „ASTREI” scopul nobil, profund uman și patriotic de a contribui la „delăturarea neajunsurilor economice ale poporului nostru”¹⁷, prin mijloacele existente și posibile a fi valorificate în vremea respectivă.

¹⁷ „Transilvania” și *Analele Asociațiunii*, p. 172 (s.n.).